

*Iratok Dula Máténak, a Szlovák Nemzeti Párt elnökének gr. Tisza István miniszterelnökhöz
intézett beadványai kapcsán tett kormányzati intézkedésekről*

A

[1914 aug. 25]

*Dula Máté beadványa gr. Tisza István miniszterelnökhöz a szlovák sérelmekről
és a „Slovenský denník” betiltásáról¹*

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 14:31
(Gépelt másolat)

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr! Kegyelmes Uram!

Ezen nehéz napokban, amelyekben hazánk tót nemzetiségű fegyverfogható férfiai Királyunk Ő Felségének hívó szavára lelkesedéssel siettek és sietnek a hadi zászlók alá hazánk védelmére, és melyekben mi itthon maradottak is készek vagyunk hazánkért életünket és minden javainkat feláldozni, a hűségnek ily tanújelét szolgáltató tót népünkkel szemben a nemzetiségi türelmetlenségnek és anyagi érdekből eredő féltékenységeknek néhány olyan példája merült fel, amelyeket kötelességem Nagyméltóságod tudomására hozni, hogy a megesezt sérelmek megvizsgálása és orvoslása iránt intézkedni és egyben az ilyen vagy ezekhez hasonló eseteknek a jövőben való előfordulását megakadályozni egyeskedjék.

Dr. Simko Milos, galgóci lakos, ügyvéd, a galgóci Népbank részvénytársaság igazgatóját és Mayer Józsefet, ugyanazon bank pénztárosát, a galgóci állomási főnök feljelentésére az állomási őrségparancsnok letartóztatta, mezítelenre vetkőztetve megmotosa és a pozsonyi katonai fogházba bezáráltatta. — Katonai bíróság nyomban kihallgatásuk után a nevezetteket szabadon bocsátotta.

Dr. Krno Milos, ügyvéd, tót nemzetiségű újvidéki lakost, az Újvidéken székelő Slovak bank r. t. igazgatóját a hatóság Újvidéknek 24 órán belül való elhagyására és Egerbe, Székesfehérvárra vagy Debrecenbe költözésre utasította. — Dr. Krno Debrecenbe költözött, családját Újvidéken kellett hagynia és a mai napig sem tudja, hogy ez miért történt.

Dr. Turzo Iván, besztercebányai lakos, ügyvéd, Vansza János és Hodzsa József ny. ev. lelkészek, Žiak-Somolický Izidor ügyvédsegéd, a Zólyomi Népbank besztercebányai fiókjának igazgatósági tagjai és dr. Izák Milán, ügyvéd, ezen intézet ügyésze, miután náluk házkutatás tartatott, f. é. augusztus hó 1-én a szolgabírói hivatalhoz, onnét a legnagyobb feltűnés mellett a városi kapitánysághoz vezettettek, és csak hosszabb idő múlva, miután kiderült, hogy ellenük semmi sem hozható fel, bocsáttattak szabadon.

Hrusovszky Fedort, a zólyomi Polgári bank főkönyvelőjét, Túrócszentmártonban apósával együtt, akinél látogatóban volt és akinél házkutatást tartottak, kémkedés gyanúja miatt, letartóztatták, néhány óra múlva azonban szabadon bocsátották.

¹ A beadvány 1–1 példánya megtalálható még a pozsonyi Központi Levéltár Dula-hagyatékában (ŠŪA SR, Bratislava, Fond: M. Dula) és a turócszentmártoni Matica slovenská Irodalmi Levéltárában (Literárny archív Maticе slovenskej C 33). — A beadványt Dula Erdélyi Sándor o. gy. képv. jelenlétében — aki az audienciát Dula számára kieszközölte — aug. 25-én nyújtotta át Tiszának. A Dula által memorandumnak nevezett beadvány és az azt követően kibocsátott elnökségi körlevél (I. D irat) is jelzi, hogy a párt 1914. aug. 6-i nyilatkozatában kilátásba helyezett politikai passzivitás távolról sem volt teljes.

Szepes vármegyében Moys László, haligóci róm. kath. plébánost, f. é. augusztus hó 2-án éjjel 3 órakor a csendőrség letartóztatta, Szepesófalvára a főszolgabírói hivatalhoz kísérte, és bár ellene a legkisebb gyanú sem merült fel, azóta is szigorú rendőri felügyelet alatt tartja.

Kovalsik, Árva megyei, mutnai róm. kath. lelkész a csendőrség az egész nép szeme láttára *vasra verten* hurcolta el Pozsonyba, ahonnan azonban, ellene semmi sem lévén felhozható, szabadon bocsátott.

Mindezen esetek, amelyekhez még több apróbb és nagyobb jelentőségű, de mindenkor a megzaklatott állampolgárok szabadon bocsátásával végződő esetek csatlakoznak, különösen azért is, mert a hatóságok intézkedései feleslegesen, de a látszat szerint szándékosan a legnagyobb nyilvánosság mellett lesznek végrehajtva, két irányban éreztetik hatásukat. Egyrésztől *alkalmasak arra, hogy a tót nemzetiségű állampolgárok körében nyugtalanságot és elkeseredést idézzenek elő*, mert azt látják, hogy minden alap nélkül vannak fizikai és morális szenvedéseknek kitéve. — Másrésztől a nem tót nemzetiségű állampolgárok körében, mert hiszen ott csak a nagy zajjal és lármával végrehajtott letartóztatások jutnak köztudomásra, alkalmasak ezen esetek arra, hogy a tót nemzetiségű polgártársak ellen elkeseredést és gyűlöletet szítsanak. — *Ez az elkeseredés és gyűlölet máris több konkrét esetben kifejezésre jutott*, így amidőn dr. Turzo Iván nejét, aki férje sorsán aggódva Besztercebányán a kapitánysághoz tudakozódni ment, az utca népe lábáról leverte, ruháját leszaggatta, és a szerencsétlen hölgynek életét csakis néhány jobb érzésű polgár saját testi épségének és életének kockára vetésével mentette meg. — Mindenütt, ahol a fentebb felsorolt esetekhez hasonló letartóztatások történtek, a tót nemzetiségű állampolgárok ellen ablakbeverésig, vagyonrongálásig és tetteleges insultusig elfajult tüntetések voltak.

A felsorolt és azokhoz hasonló esetek legtöbbszörénél azonban még az a sajátos jelenség észlelhető, hogy az abban szereplő egyének többnyire pénzügyi igazgatók és tisztviselők, és nemcsak feltevés, de tárgyi alapokon alapuló meggyőződésünk is az, *hogy a konkurens pénzügyi intézetek felhasználva a kedvező alkalmat, besúgásokkal a hatóságot félrevezetik* és előidéznek azt, hogy a pénzügyi vezetők ilyenén meghurcoltatása folytán az ezek vezetése alatt álló intézetek — ezen amúgy is bizonytalan időkben — a közönség bizalmát elveszítvén, megrendülésnek, sőt tönkremenetelnek vannak kitéve.

Kegyelmes Uram! Tudom azt, hogy a jelenlegi súlyos viszonyok között Nagyméltóságod és a bölcs vezetése alatt álló kormány súlyos feladata az, hogy hazánk belbékéjét, a lakosság nyugalomát fenntartsa. — *Én nem azt kérem*, hogy tót nemzetiségű polgártársaim megfigyelését beszüntetni méltóztassék, sajnos nem jutottunk még el a kölcsönös bizalomnak azon fokához, amely ezt a kívánságot talán még Nagyméltóságod előtt is jogosulttá tenné. — Méltóztassék mindazon intézkedéseket foganatosítani, amelyek a rend és nyugalom fenntartásához Nagyméltóságod előtt szükségeseknek látszanak. Mi nyugodtan nézhetünk azok elé.

Az azonban azt hiszem, éppen a rend és nyugalom követeli meg azt, hogy ezen intézkedéseket a végrehajtó közegek ne úgy hajtsák végre, hogy azok, akiknek hozzátartozói a közös cél érdekében együtt véreznek a harcmezőn, bent a hazában elkeseredés és gyűlölet által vezetettve egymás ellen viseljenek belső háborút.

Az ország belső nyugalomának fenntartásához a legnagyobb mértékben szükséges, hogy a polgárok azon pénzügyi intézetek iránt, amelyekkel szemben békés időkben teljes bizalommal voltak, e bizalmat továbbra is megtartsák.

A tót nemzetiségű férfiak vezetése alatt álló pénzügyi intézetek megvizsgálása rendeltetett el. — Ezen intézkedés ellen nem akarunk kifogást emelni már csak azért sem, mert hiszen a pénzügyi intézeteknél sincs titkolni valónk, azonban a legnagyobb mértékben kárhozthatnunk kell a vizsgálat módját, amely majdnem kivétel nélkül olyképpen történik, hogy a konkurens pénzügyi intézetek alkalmazottai nagy hűhóval szakértőkül alkalmaztatnak, és mi sem természetesebb, mint hogy ezek azután az egyébként is túlzott fantáziájának a konkurens irigységével tetőzött elfogultságával a legképtelenebb híreket bocsátják világgá. — Magam tapasztaltam azt, hogy az idevágó intézkedéseket a célnak minden

tekintetben megfelelően oly módon is végre lehet hajtani, hogy a kormány által kitűzött célon túlmenőleg a megvizsgálendő intézetnek gazdasági kár ne okoztassék. — Túróc vármegyében például a kormánybiztos intézkedése folytán a tót nemzetiségű férfiak vezetése alatt álló intézetek a vármegyei tisztii főügyész által megfelelő diszkréció mellett, de annál alaposabban és elfogulatlanabban vizsgáltattak meg.

Méltóztassék megengedni, hogy még két konkrét esetet, amelyekben konkrét intézkedésért esedezem, hozhassak fel.

A „Nagyszombat és vidéke” című lap 1914. évi augusztus hó 6-iki, idecsatolt példányában² a „Spionok aratási idénye” és „A belső ellenségek ellen. Felhívás a közönséghez” címek alatt megjelent rövid cikkeket Nagyméltóságod nagybecsű figyelmébe ajánlom. Ismerve Nagyméltóságodnak a nemzetiségi kérdésekben tanúsított bölcs belátását, nem szükséges az, hogy ezen cikkeknek a mostani időkben még kívánatosabb nemzetiségi békére gyakorolt hatását bővebben fejtegessem. Éppen ezen nemzetiségi béke szempontjából kérem kell azonban az ilyen természetű hírlapi cikkekkel szemben *erélyes és sürgős intézkedését.*

A tót nemzetiségi párt vezetősége a háború kitörése óta fokozott mértékben törekedett arra, hogy a tót nemzetiségű állampolgárok spontán lelkesedését ápolja, fenntartsa és fokozza. — Tanúja ennek a tót nemzetiségi párt vezetői részéről tanúsított magatartás, a tót nemzetiségi pártvezetőségnek a néphez intézett szózata és a vezető férfiak egyenkénti nyomtatásban is megjelent felhívásai és nyilatkozatai. Természetszerűleg a néppel való érintkezés akkor, amidőn gyűlések tartása a rend és nyugalom fenntartása érdekében nem kívánatos, *csakis a hírlapok útján történhet.* Nekünk egyetlen, naponként megjelenő időszaki lapunk van, a „Slovenský Denník”. A lapnak tartalma ellen a háborús idők kezdete óta semminemű kifogás emelhető nem volt és nem is emeltetett, dacára a szigorúan gyakorolt cenzúrának. Mégis a Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr 1914. évi augusztus hó 18. napján kelt 2692. Res. számú magas rendeletével a lap megjelenését és terjesztését azon indokolással, hogy közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma van, eltiltotta.³ A tót nemzetiségű állampolgárokkal való érintkezésnek éppen a hazánk érdekeit szolgáló lelkesedés fenntartása és fokozása érdekében a legnagyobb mértékben fontosnak tartjuk azt, hogy a lap további megjelenése megengedtesse. — Alávetjük magunkat bármily szigorú cenzúrának, mert hiszen az eddigiekkel is megmutattuk, hogy attól félni okunk nincs, és azt hisszük, hogy sokkal fontosabb érdeket szolgál a lap megjelenése, mint az a kényelmetlenség, amely a lap tartalmának hatósági megfigyelésével akár reánk, akár a hatóságokra háramlik.

Kegyelmes Uram! Azt hittük, hogy a tót nemzetiségű állampolgárok és azok vezetőinek viselkedése a háborús idők beálltától kezdve eloszlatja mindazt a gyanút, amely ellenünk rosszakaratú félreértés alapján eddig tápláltatott. Megnyugszunk abban, mert hiszen egyebet nem tehetünk, hogy ez nem így következett be. Akkor azonban, amikor más nemzetiségű polgártársainkkal együtt vállvetve életünket és vagyonunkat feláldozni készen küzdünk egy jobb jövőért, legalább annyit megkívánhatunk, hogy addig, amíg az ellenkező be nem bizonyul, szándékaink és cselekvéseink hazafiasságában senki sem kételkedjék, és tétessék legalább lehetővé az, hogy felismert érdekeink szolgálatában mindent megtehessünk hazánk javára és felvirágozásának megalapozására.

Bízom Nagyméltóságodnak több ízben tapasztalt elfogulatlan[ságában?] és belátásában, és ezen reményben kérem fentebb előadott kérelmeimnek teljesítését.

Nagyméltóságodnak készsége híve:

Dula Máté s. k.⁴
a tót nemzetiségi párt elnöke.

² Nincs az irat mellékletében.

³ Vö. az E, F és G iratokat.

⁴ E másolaton gépírással. A kiemelések mindenütt géppel aláhúzva.